

OCLC – KẾT NỐI MẠNG THƯ VIỆN TOÀN CẦU – HỢP TÁC CHIA SẺ TÀI NGUYÊN VÀ CÁC DỊCH VỤ THƯ VIỆN

Dương Đình Hòa
Công ty IDT

ĐẶT VẤN ĐỀ

Các thư viện trên thế giới hiện nay đều đang đối mặt với một thách thức: nhiều người dùng thay vì sử dụng các tài nguyên có tại thư viện lại chuyển sang tìm kiếm và khai thác thông tin qua Google - công cụ tìm kiếm phổ biến và mạnh mẽ nhất trên mạng internet. Điều này dẫn đến việc lượng bạn đọc đến thư viện giảm dần và các thư viện ngày càng cảm thấy khó khăn trong việc thu hút bạn đọc sử dụng các nguồn tài nguyên và dịch vụ của mình. Một trong những nguyên nhân chính của tình trạng trên là nguồn tài nguyên trong thư viện (bao gồm tài liệu in, tài liệu số nội sinh cơ sở dữ liệu điện tử) luôn là có hạn, cho dù thư viện có quy mô tầm cỡ thế nào, bởi vì không một thư viện nào trên thế giới có khả năng đáp ứng mọi nhu cầu của bạn đọc. Chính vì vậy, việc liên kết các thư viện để cùng nhau hợp tác và chia sẻ dữ liệu, cùng nhau kết nối với các nguồn dữ liệu toàn cầu là giải pháp tốt nhất để làm giàu nguồn tài nguyên cho thư viện, qua đó để “cạnh tranh” với Google và thu hút bạn đọc quay trở lại với thư viện. Trên phương diện này, không ai có thể làm tốt hơn OCLC.

1. TỔNG QUAN VỀ OCLC (ONLINE COMPUTER LIBRARY CENTER)

1.1 . OCLC là ai?

OCLC được thành lập năm 1967 tại Ohio - Hoa Kỳ. Từ ý tưởng của khối liên hiệp các Thư viện Đại học Ohio muốn thử nghiệm khả năng thành lập một trung tâm xử lý kỹ thuật tập trung, cái tên OCLC ban đầu được hiểu theo nghĩa là Trung tâm Thư viện trường Đại học Ohio (Ohio College Library Center). Trong suốt thời gian mới thành lập, mục tiêu chính của OCLC là xây dựng một mạng lưới thư mục liên hợp giữa

các thư viện thành viên của Đại học Ohio và tiếp đó là các thư viện trên toàn nước Mỹ. Hầu hết các thư viện thành viên đều đánh giá việc chi trả tiền mua các phích mục lục từ OCLC có những lợi ích rất lớn, cơ sở dữ liệu (CSDL) thư viện đạt chất lượng chuẩn, thống nhất thông tin hơn là tự bỏ công sức ra xử lý tài liệu. Đến giữa thập niên 80 khi các thư viện chuyển từ sử dụng mục lục dạng phích phiếu sang mục lục tra cứu điện tử OPAC, CSDL WorldCat (CSDL mục lục liên hợp toàn cầu được khởi tạo và duy trì bởi OCLC cùng các thư viện thành viên) đã đạt đến ngưỡng một triệu biểu ghi và sau đó tăng lên nhanh chóng. Năm 1993 con số này là 28 triệu, giữa năm 2001 là 48 triệu và đến thời điểm cuối năm 2016, số lượng biểu ghi có trên WorldCat là trên 380 triệu biểu ghi thư mục, tương đương với trên 2,4 tỷ điểm vốn tài liệu (holding) của các thư viện thành viên OCLC. Trong suốt quá trình phát triển, OCLC đã đặt nhiều dấu ấn tiên phong trên nhiều lĩnh vực biên mục cao cấp như: tạo lập các chuẩn biên mục và lưu trữ, tạo ra các chức năng tự động kiểm soát tính nhất quán (automated authority control), quản lý ấn phẩm định kỳ, tạo CSDL mục lục phân tích báo chí, tăng khả năng xử lý các tài liệu ở các dạng ngôn ngữ không phổ biến, bắt đầu là các loại ký tự như tiếng Hàn Quốc, Trung Quốc và Nhật Bản. Sự chuyển mình linh động của OCLC luôn đáp ứng sự thay đổi, phát triển của ngành TT-TV trên thế giới.

Ngày nay, thương hiệu OCLC vẫn được giữ nguyên nhưng đã từ lâu mang ý nghĩa như một mạng lưới thư viện toàn cầu. Cái tên OCLC được dịch ra có nghĩa là Trung tâm thư viện máy tính trực tuyến (Online Computer Library Center) và được hầu hết những người làm trong ngành TT-TV biết đến. Hiện nay, các sản phẩm và dịch vụ của

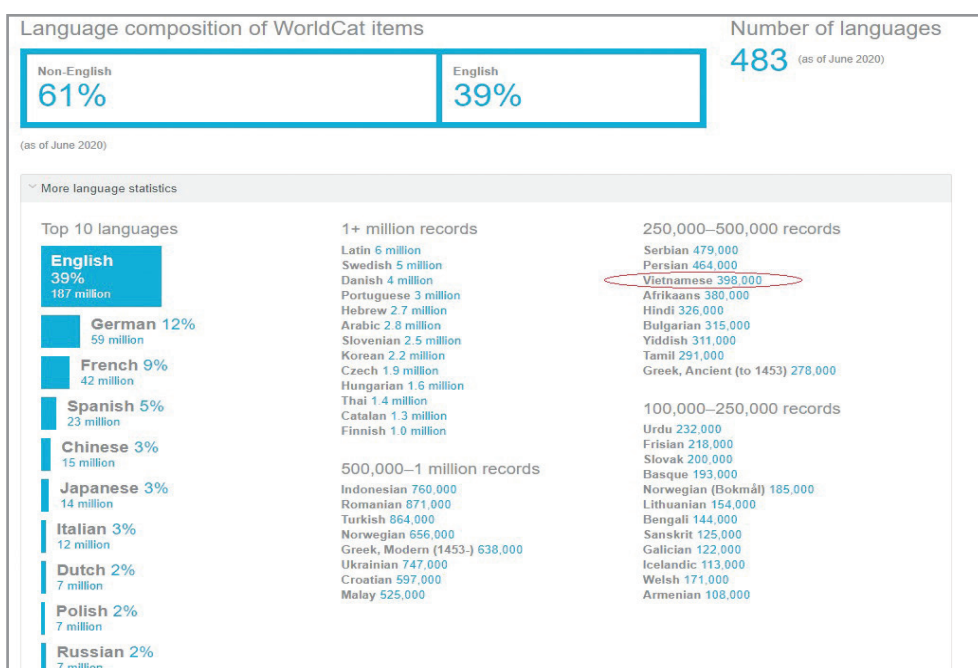
OCLC đã và đang phục vụ trên 70.000 thư viện tại 170 quốc gia, trong đó có khoảng 17.000 thư viện tại 122 quốc gia đã đưa toàn bộ CSDL biểu ghi thư mục của mình và hàng ngày biên mục trực tiếp lên WorldCat.

1.2. Sản phẩm cốt lõi của OCLC

- WorldCat:

WorldCat được biết đến như một CSDL mục lục liên hợp toàn cầu. Theo số liệu cập nhật tại thời điểm tháng 6/2020, WorldCat chứa một lượng dữ liệu khổng lồ gồm trên 493 triệu biểu ghi thư mục (bib-record), tương ứng với trên 3 tỷ điểm vốn tài liệu (holding) tại các thư viện, trong đó bao gồm

dữ liệu của trên 48 triệu đầu mục tài liệu số nội sinh (institutional repository) và 18 triệu sách điện tử (ebook). WorldCat có số lượng ngôn ngữ cực kỳ đa dạng, gồm gần 500 ngôn ngữ trên toàn thế giới, trong đó tiếng Anh chiếm khoảng 39%, tiếng Đức khoảng 12%, tiếng Pháp khoảng 9%, ngoài ra là các ngôn ngữ khác như: tiếng Tây Ban Nha, tiếng Trung, tiếng Nhật, tiếng Hàn, và bao gồm cả tiếng Việt (khoảng 398.000 biểu ghi). Nhiều chuyên gia đánh giá rằng WorldCat có thể bao gồm tới trên 70% lượng tài liệu có trên toàn cầu từ cổ chí kim, và là bộ CSDL thư mục toàn diện nhất thế giới từ trước tới nay.

- WorldShare:

Có thể hiểu WorldShare như một chuỗi các nền tảng, công cụ và ứng dụng của OCLC, giúp cho việc hợp tác, chia sẻ, khai thác dữ liệu từ WorldCat và giữa các thư viện với nhau. Nếu ví WorldCat là một ga tàu lớn với một kho hàng hóa khổng lồ và các thư viện trên khắp thế giới là các ga xếp nhỏ thì WorldShare chính là các hệ thống đường ray và các toa tàu giúp cho việc vận chuyển hành khách, trao đổi hàng hóa từ ga lớn tới các ga nhỏ, hoặc giữa các ga nhỏ với nhau trên phạm vi toàn thế giới. Một số ứng dụng tiêu biểu của WorldShare bao gồm: WorldShare Inter-library Loans (ILL) - dịch vụ mượn liên thư viện toàn cầu; Worldshare Record Manager - công cụ quản lý biên mục trực tuyến; WorldShare Collection Manager - công cụ quản lý các bộ sưu tập và CSDL điện tử; Question Point - dịch vụ tham khảo; WorldShare Management Services - Phần mềm thư viện thế hệ mới; WorldCat Discovery Services (trước đây được biết đến với tên gọi First Search, hoặc WorldCat Local) - Cổng tìm kiếm và chuyển giao tài nguyên tập trung,... Ngoài ra, một loạt các sản phẩm và dịch vụ thư viện khác đã rất quen thuộc với người dùng như: EZ Proxy, Web-Dewey, Contentdm... đều được phát triển dựa trên nền tảng của WorldShare.

Với thế mạnh của OCLC về liên kết dữ liệu (Data Links), rất nhiều các nhà cung cấp dịch vụ tìm kiếm và dịch vụ thông tin đều có kết nối với OCLC, điển hình như: Google Books, Goodreads, Yahoo, Bing, Wikipedia, Amazon... hoặc các nhà cung cấp dịch vụ dữ liệu bao gồm: ProQuest, EBSCO, Elsevier, Springer, Gale, Ingram, Wiley, Taylor & Francis,... đều kết nối toàn bộ dữ liệu của mình tới OCLC. Đặc biệt, Worldcat Knowledge Base là kho dữ liệu tri thức duy nhất cho phép đồng thời kết nối các nội dung dữ liệu của EBSCO và ProQuest. Tính đến thời điểm tháng 6/2020, WorldCat Knowledgebase có thể cung cấp truy cập đến trên 46 triệu biểu ghi, 16.184 bộ sưu tập từ 725 nhà xuất bản/nhà cung cấp cơ sở dữ liệu điện tử trên thế giới.

1.3. Một số thành viên tiêu biểu của OCLC

Một số thành viên tiêu biểu của OCLC bao gồm toàn bộ các thư viện của các trường đại học trong top 200 của Hoa Kỳ, như: Đại học Harvard, Yale, Princeton, Berkeley, MIT, Cornell, Cal Tech, cùng gần như toàn bộ hệ thống thư viện công cộng của Mỹ trong đó có Thư viện Quốc hội Mỹ hiện đang là thành viên của OCLC. Tại khu vực châu Á - Thái Bình Dương hiện có trên 6.000 thư viện, trong đó có một số các thư viện tiêu biểu như Thư viện Quốc gia Australia, Thư viện Quốc gia Trung Quốc, Thư viện Quốc gia Nhật Bản, Thư viện Quốc gia Malaysia, Thư viện Quốc gia New Zealand, Thư viện Quốc gia Singapore, Thư viện Quốc gia Đài Loan,... Các trường đại học thuộc топ dẫn đầu khu vực Châu Á - Thái Bình Dương hiện cũng đang là thành viên của OCLC, tiêu biểu như: Đại học Quốc gia Australia, ĐH RMIT, Đại học Melbourne, Đại học Queensland (tại Australia); Đại học Auckland (tại New Zealand); Đại học Thanh Hoa, Đại học Thượng Hải, Đại học Hongkong, Đại học Khoa học và Công nghệ Hong Kong (tại Trung Quốc); Đại học Quốc gia Singapore, Đại học Công nghệ Nanyang (tại Singapore); Đại học Waseda, Đại học Keio (tại Nhật Bản); Đại học Kebangsaan, Đại học Universiti Malaysia Perlis, Đại học Universiti Malaysia Sarawak (tại Malaysia); Đại học Chulalongkorn, Đại học Thammasat, Đại học Kasetsart, Đại học Chiang Mai (tại Thái Lan)... Và còn rất nhiều các thành viên OCLC là các thư viện quốc gia, thư viện công cộng, thư viện đại học, thư viện chuyên ngành trên khắp thế giới mà trong phạm vi bài viết này không thể liệt kê hết được.

2. LỢI ÍCH ĐỐI VỚI THÀNH VIÊN CỦA OCLC

2.1. Điều kiện là thành viên của OCLC

Tham gia OCLC có thể dưới 2 dạng: Thành viên của OCLC (Member) và Người dùng OCLC (User). Dưới dạng member, các thư viện trực tiếp đóng góp biểu ghi của mình (một phần hoặc toàn bộ) lên WorldCat và tham gia biên mục trực tuyến. Trong khi đó, dưới dạng user, các thư viện chỉ đơn thuần sử dụng các dịch vụ của OCLC, ví dụ như: EZ Proxy, Mượn liên thư viện, Web-Dewey,... mà không chia sẻ dữ liệu của mình với các thư viện khác, đồng nghĩa với việc không đưa biểu ghi và biên mục trực tuyến trên WorldCat. Như vậy có thể thấy, điều kiện quan trọng nhất để trở thành thành viên chính thức của OCLC (dạng member) là thư viện cần đưa biểu ghi của mình và biên mục trực tuyến trên WorldCat.

2.2. Lợi ích khi là thành viên của OCLC

Khi đã trở thành thành viên của OCLC, lợi ích nổi bật mà các thư viện có thể nhận được như sau:

- Kết nối với mạng lưới thư viện toàn cầu: Khi trở thành thành viên của OCLC, tức là thư viện đã tham gia mạng lưới thư viện toàn cầu, kết nối tới hàng chục nghìn thư viện tại các quốc gia trên thế giới, tham gia vào các diễn đàn, hội thảo do OCLC tổ chức để có thể chia sẻ và hợp tác, học hỏi kinh nghiệm. Bên cạnh đó, các thư viện thành viên có quyền bỏ phiếu bầu hoặc ứng cử trong Ban Quản trị OCLC (Board of Trustees).

- Chuẩn hóa quy trình nghiệp vụ: Để trở thành thành viên của OCLC, thư viện sẽ phải sử dụng dịch vụ biên mục trực tuyến của OCLC (Connexion hoặc Record Manager). Dịch vụ biên mục này sẽ giúp biểu ghi thư mục của thư viện tuân theo các quy tắc quốc tế về biên mục, phân loại, định chủ đề, và chuẩn hóa với toàn bộ thư viện trong hệ thống của OCLC. Ngoài ra, trong quá trình tải hàng loạt biểu ghi (Batchload) lên WorldCat, OCLC sẽ kiểm tra và giúp chỉ ra các lỗi sai khiếm khuyết của dữ liệu (nếu có) và giúp các thư viện hiệu chỉnh các vấn đề này.

- Tiết kiệm thời gian, công sức: Hằng năm, nhiều thư viện phải tốn một lượng chi phí, thời gian, và công sức không nhỏ của các cán

bộ biên mục cho việc biên mục tài liệu, tìm kiếm, tải về các biểu ghi thư mục trên mạng internet hoặc lập biểu ghi thư mục mới. Tuy nhiên, khi đã là thành viên của OCLC, thư viện sẽ tiết kiệm được thời gian, công sức thông qua dịch vụ biên mục của OCLC. Lúc này thư viện chỉ cần tìm kiếm trên Worldcat và sau đó có thể tải về và sử dụng trực tiếp biểu ghi thư mục có sẵn mà đã được các cán bộ thư viện trên thế giới cùng trong hệ thống của OCLC biên mục hoàn chỉnh.

- Nâng cao sự hiện diện của thư viện lên toàn cầu: Là thành viên của OCLC có nghĩa là độc giả tại một thư viện thành viên bất kỳ có thể nhìn thấy các thư viện khác trên thế giới đang có các tài nguyên gì, và ở chiều ngược lại, độc giả thế giới cũng nhìn thấy thư viện thành viên đó đang có tài nguyên gì. Điều này có ý nghĩa đặc biệt quan trọng trong việc quảng bá, xây dựng hình ảnh của một thư viện hoặc của một trường đại học ra phạm vi quốc tế. Ở một tầm vĩ mô hơn, nó góp phần quảng bá một nền văn hóa hoặc quảng bá cho một quốc gia.

- Các lợi ích gia tăng khi thành viên sử dụng thêm các dịch vụ của OCLC:

- + ILL: sử dụng dịch vụ mượn liên thư viện để mượn hoặc cho mượn tài liệu với các thư viện khác trên phạm vi toàn cầu.

- + Contentdm: sử dụng phần mềm quản lý bộ sưu tập số của OCLC để quản lý thư viện số và chia sẻ tài nguyên số với trên 3.000 thư viện trên thế giới.

- + WorldCat Discovery Services (WCD): sử dụng cổng tìm kiếm và chuyển giao tài nguyên tập trung để khai thác tài nguyên trên phạm vi toàn thế giới.

- + WorldShare Management Services (WMS): sử dụng phần mềm thư viện thế hệ mới để quản lý mọi hoạt động của thư viện mình, chia sẻ và kết nối với các thư viện khác trên thế giới.

- + ... và còn nhiều lợi ích đi kèm với các ứng dụng khác.

3. OCLC VỚI CÁC THƯ VIỆN VIỆT NAM

Cũng như cộng đồng thư viện thế giới, tại Việt Nam, OCLC được hầu hết mọi người công tác trong ngành TT-TV biết đến từ lâu.

Đã có nhiều bài viết giới thiệu về OCLC của các tác giả trong nước. Bên cạnh đó, trong chương trình giảng dạy ngành TT-TV tại các trường đại học đều đã giới thiệu về OCLC và các dịch vụ của OCLC như là một mạng lưới hợp tác, một nền tảng giải pháp thư viện lớn trên thế giới.

Tính đến tháng 6/2020, cộng đồng thành viên và người dùng OCLC tại Việt Nam cũng đã và đang gia tăng dần lên khi nhiều thư viện nhận thấy các lợi ích khi tham gia mạng lưới của OCLC. Tiêu biểu có thể kể đến Thư viện Trường Đại học Việt Đức, Viện Thông tin Khoa học Xã hội,... là các đơn vị đang sử dụng các giải pháp phần mềm tổng thể của OCLC, bao gồm: phần mềm thư viện thể hệ mới, phần mềm thư viện số, cổng tìm kiếm và chuyển giao tài nguyên tập trung. Bên cạnh đó, Thư viện Trường Đại học Bách Khoa, Đại học Hàng Hải, Đại học Hà Nội cũng được biết đến như những người dùng lâu năm cho một loạt các dịch vụ của OCLC về biên mục trực tuyến và hợp tác thư viện. Thư viện Trường Đại học Tôn Đức Thắng cũng sử dụng dịch vụ mượn liên thư viện toàn cầu. Ngoài ra, còn có rất nhiều các đơn vị tiêu biểu khác cũng là người dùng của OCLC, bao gồm: Thư viện Quốc gia Việt Nam, Trung tâm TT-TV Đại học Quốc gia Hà Nội, Thư viện Trường Đại học Kinh tế quốc dân, Cục Thông tin KH&CN quốc gia, Thư viện Viện Hàn lâm KH&CN Việt Nam, Thư viện Trường Đại học Quốc tế, Trung tâm Học liệu Đại học Cần Thơ,... đều đang là những đơn vị đăng ký dài hạn sử dụng các sản phẩm của OCLC. Tất cả đều đánh giá cao các sản phẩm và lợi ích OCLC mang lại cho đơn vị của mình.

Hiện nay, trong xu hướng liên kết - hợp tác - chia sẻ giữa các thư viện tại Việt Nam, rất nhiều nhóm thư viện đang cùng nhau cố gắng xây dựng các liên hiệp thư viện mang lại sự hợp tác và chia sẻ thực sự hiệu quả. Chúng ta có thể kể đến liên hiệp thư viện các trường đại học khoa học kỹ thuật (23 trường), liên hiệp các trường đại học khối kinh tế (gần 60 trường), liên hiệp thư viện Việt Nam về nguồn tin khoa học công nghệ, liên hiệp thư viện các trường đại học phía Bắc/phía Nam,... Các liên hiệp thư viện này trong một thời

gian dài đã và đang nỗ lực tổ chức rất nhiều hoạt động nhằm thúc đẩy sự kết nối, hợp tác, chia sẻ giữa các thư viện, tuy nhiên chủ yếu tập trung ở việc mua chung - dùng chung một số nguồn tin CSDL điện tử và tổ chức các hội nghị hội thảo chia sẻ kinh nghiệm. Việc chia sẻ tài nguyên và hợp tác thư viện có hiệu quả và thực chất về chiều sâu vẫn còn là điều các liên hiệp thư viện này đang nỗ lực hướng tới. Trong bối cảnh này, có thể nói OCLC là một giải pháp không thể tốt hơn cho các liên hiệp phát huy việc hợp tác giữa các thư viện, thống nhất dữ liệu tập trung, chia sẻ dữ liệu,... Các thư viện có thể tham gia trên một nền tảng có sẵn, đã được chuẩn hóa quốc tế, được hòa vào mạng lưới thư viện toàn cầu để không chỉ hợp tác chia sẻ trong phạm vi nội bộ liên hiệp của mình mà còn là trên phạm vi toàn thế giới.

KẾT LUẬN

OCLC luôn theo đuổi triết lý: “If you go alone, you can go fast - If you go together, you should go far” (Dịch nghĩa: Nếu bạn đi một mình, bạn có thể đi nhanh - Nếu bạn đi cùng nhau, bạn sẽ đi xa). Nhiều thư viện Việt Nam hiện tại đang là các mảnh ghép rời rạc, đi một mình. Hy vọng là trong thời gian tới OCLC sẽ kết các mảnh nhỏ này thành những mảng lớn, có khả năng đi xa ra biển lớn toàn cầu và kết với các mảng lớn khác. Để phát triển, các thư viện Việt Nam buộc phải “Hợp tác - Kết nối - Chia sẻ”.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Andrew H. Wang (2016). OCLC and Services OCLC Provides to Libraries
2. Andrew H. Wang (2015). Who is OCLC and what does OCLC do, Hội thảo OCLC kết nối mạng thư viện toàn cầu, Đại học Bách khoa, Hà Nội.
3. OCLC (2015). Worldcat.org a platform for broad. Web-scale discovery and delivery of library resources. <http://www.oclc.org/en-asiapacific/worldcat-org.html>
4. OCLC (2015). Worldcat Discovery Discovery and access to the World's library collection for electronic, digital and physical materials, <http://www.oclc.org/en-asiapacific/worldcat-discovery.html>
5. <http://idtvietnam.vn/vi/>
6. <http://www.oclc.org/en/home.html>